

15. Pułk Ułanów Poznańskich

I. Dzieje Pułku

Wybuch I wojny światowej w roku 1914 był momentem długo wyczekiwany przez wielu Polaków. Przypuszczano, że konflikt polityczny pomiędzy mocarstwami rozbiorowymi, doprowadzi do zbrojnej konfrontacji, dzięki której będzie możliwa odbudowa państwa polskiego.

Kilka tygodni po zakończeniu wojny, w sytuacji gdy w Warszawie tworzono po 123 latach zaborów zręby polskiej państwowości, w dniu 27 grudnia 1918 roku w Poznaniu wybuchło antyniemieckie powstanie. Jego celem miało być przyłączenie Wielkopolski do odradzającego się państwa polskiego.

Nieco wcześniej, bo na przełomie listopada i grudnia, zapadła w naszym mieście decyzja o utworzeniu jednostki konnej, której zadaniem miało być utrzymywanie porządku w razie wybuchu rozruchów lub walk z Niemcami.

28 grudnia, a więc już po rozpoczęciu walk, jako pierwszą akcję oddziału zaplanowano zajęcie niemieckich koszar przy ulicy Grunwaldzkiej w Poznaniu i przejęcie zgromadzonej tam broni. Nowopowstały oddział przyjął nazwę Konnych Strzelców Straży Poznańskiej. Jego pierwszym dowódcą został ppor. Kazimierz Ciążyński.

Zbiegiem okoliczności pierwszy patrol przyszłego 1. pułku ułanów wyruszył na ulice Poznania 1 stycznia 1919 roku. Zaszczyt dowodzenia nim przypadł Kazimierzowi Rzósce.

Pierwszą większą akcją bojową, w jakiej uczestniczyła jednostka, była operacja opanowania terenu lotniska Ławica oraz przyległych koszar i magazynów. Została ona przeprowadzona rankiem 6 stycznia 1919 roku. W ataku wraz z innymi oddziałami brało udział około 50 kawalerzystów pod dowództwem ppor. Ciążyńskiego. Akcja zakończyła się całkowitym sukcesem i niewielkimi stratami pomimo, że załoga niemiecka broniła się twardo.

14 stycznia dowództwo objął ppor. Józef Lossow. Natychmiast przystąpił do porządkowania struktury organizacyjnej i uzupełniania kadry dowódczej. Oddział przyjął wówczas nazwę 1. pułku konnych strzelców Wielkopolskich. 23 stycznia, w związku ze zmianą charakteru wojsk powstańczych i formowaniem armii regularnej, nazwę zmieniono na 1. pułk Ułanów, ale już w kilka dni później

dowództwo uściśliło rozkaz określając oddział mianem 1. pułku Ułanów Wielkopolskich. Pod tą nazwą ułani wystąpili podczas przysięgi i na defiladzie 26 stycznia 1919 roku.

Pułk umundurowany był dość jednolicie w mundury niemieckie z orłami na czapkach i kokardami w barwach narodowych. Na lance nałożono biało-czerwone proporce. Barwy pułku określono jako biało- karmazynowe , jednak w praktyce, używano biało-pąsowych. Wkrótce dokonano pierwszej zmiany umundurowania, zastępując niemieckie kurtki dwurzędowymi „ułankami” z proporczykami na stojącym kołnierzu. Nakryciem głowy były rogatywki z pąsowym otokiem oraz białymi wypustkami na szwach kwater.

Wraz z gen. Dowborem Muśnickim do Wielkopolski przybyła liczna grupa oficerów, których brak był tak dokuczliwy w pierwszych tygodniach powstańczych walk. W większości pełnili oni wcześniej służbę w armii carskiej lub jednostkach polskich na Wschodzie, przede wszystkim w I Korpusie Polskim. Szybko wcielono ich do oddziałów, dzięki czemu 31 stycznia nowym dowódcą pułku został płk. Aleksander Pajewski.

Szybki rozrost jednostki był możliwy między innymi dzięki napływowi ochotników. Wśród nich znalazło się wielu żołnierzy mających za sobą służbę w kawalerii niemieckiej. Kolejnym źródłem uzupełnień był pierwszy regularny pobór. Ogromne znaczenie w podnoszeniu poziomu wyszkolenia żołnierzy, miała obecność w pułku znacznej liczby zawodowych podoficerów wywodzących się z armii niemieckiej. Mieli oni za sobą wiele lat służby, a dzięki temu ogromne doświadczenie i wiedzę fachową. Już pod koniec marca pułk osiągnął stan 1136 ludzi i 1030 koni.

Pułk powrócił z frontu do Poznania w dniu 27 lipca 1919 roku. W tym czasie, po podpisaniu przez Niemców 28 czerwca traktatu pokojowego, podjęto działania, których celem było scalenie oddziałów wielkopolskich z Wojskiem Polskim. Zachowały one jednak tymczasowo dawne nazwy i numery oraz odrębne umundurowanie.

Dnia 29 lipca jednostka otrzymała sztandar. Wykonano go prawdopodobnie w pracowni artystycznej Jadwigi Gramlewiczówniej. Fundatorkami były mieszkanki Poznania z „Ogniska Żołnierza Polskiego”. Wręczenie sztandaru miało miejsce na Błoniach Grunwaldzkich, niedaleko koszar pułku, w rejonie dzisiejszej ulicy Grunwaldzkiej w Poznaniu. Sztandar wręczał gen. Dowbor Muśnicki, a matkami chrzestnymi były: córka generała – Janina Muśnicka i nie znane z imienia panny Świącicka i Wliklińska.

Sztandar wykonano niezupełnie zgodnie z przepisami obowiązującymi wówczas w Wojskach Wielkopolskich. Płat sztandaru miał wymiary 82x52 cm (winno być 84x56 cm). Całość obszyta była wzdłuż krawędzi złotym galonem. Prawa strona płatu wykonana była z białego, wzorzystego adamaszku.

Wyhaftowany na niej był barwnymi nićmi wizerunek Matki boskiej Częstochowskiej oraz napis „KU CHWALE OJCZYZNY”.

Lewa strona była ciemnoczerwona wykonana z wzorzystego adamaszku. Po środku wyhaftowano srebrnego orła w złotej koronie. Pod nim złoty półwieniec z dwóch przewiązanych wstęgą gałązek wawrzynu, bez owoców. W lewym dolnym rogu, ukośnie skrót: I.P.U.W. (1. Pułk Ułanów Wielkopolskich). W prawym dolnym rogu, w wawrzynowym wieńcu, również skośnie data: 9.1.1919. W lewym górnym rogu płatu umieszczono herb Poznania – co również było niezgodne z przepisami. Zakończenie sztandaru stanowił orzeł na kuli wzorowany na orle napoleońskim.

Przez dalsze półtora roku nasza jednostka w bitwach i potyczkach z Armią Czerwoną zapisywała piękne karty waleczności i bohaterstwa. Szlak bojowy ułanów podczas wojny polsko – bolszewickiej przebiegał przez Bobrujsk, Maciejowice, Mińsk Mazowiecki, Łomżę, Szczuszyn, Zambrów, Prużany, Nieśwież i Stołpce.

Po jej zakończeniu, Józef Piłsudski dnia 22 kwietnia 1921 roku udekorował w Poznaniu sztandar 15. Pułku Ułanów Poznańskich (ostateczna nazwa obowiązująca od 1920 roku) Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego Virtuti Militari. Odtąd dzień po dekoracji stał się Świętem Pułkowym. Jest ono dodatkowo związane z uroczystością św. Jerzego - patrona rycerzy, który według chrześcijańskich legend walczył ze smokiem, symbolem zła.

W latach międzywojennych pułk wykonywał zadania czasów pokoju - szkolił się i brał udział w corocznych manewrach. Za najlepsze wyniki w wyszkoleniu żołnierskim w latach 1936-1938 otrzymał buńczuk od dowódcy Wielkopolskiej Brygady Kawalerii. Piętnastacy zdobywali nagrody na zawodach jeździeckich w kraju i za granicą, posiadali także najlepszą w kraju drużynę polo.

W okresie od 1921 do 1939 roku pułkiem dowodzili kolejno: płk Gwido Poten (1921-1924), zamordowany przez Rosjan w 1940 roku; płk Stanisław Grzmot-Skotnicki (1924-1927), zginął we wrześniu 1939 roku jako generał; ppłk Rudolf Dreszer (1927-1931); ppłk Konrad Zembrzuski (1931-1938), zamordowany przez Rosjan w 1940 roku; ppłk Tadeusz Mikke (1938-poległ 12.09.1939) oraz mjr Kazimierz Chłapowski (12-28.09.1939).

Od 1920 roku honorowym szefem 15. Pułku Ułanów Poznańskich jest miasto Poznań, w osobie jego prezydenta. W 1923 roku rotmistrz Jarema Zapolski zaprojektował pamiątkową odznakę pułku. Nadano ją Poznaniowi, w którego imieniu odebrał odznakę wybitny prezydent miasta Cyryl Ratajski. Ułani zwani byli "dziećmi Poznania" i uczestniczyli we wszystkich uroczystościach patriotycznych i

miejskich. Pułk miał kilka żartobliwych przyśpiewek zwanych żurawiejkami. Oto dwie z nich: "Kieszeń pusta, lecz gest pański, to Piętnasty jest ułański" i "Pół czerwony, a pół biały, to jest Pułk Piętnasty śmiały".

W 1923 roku zrodziła się myśl postawienia pomnika ku czci poległych i dla upamiętnienia czynów bojowych pułku. Pierwotnie kamień węgielny wmurowano w dniu Święta Pułkowego w 1924 roku na terenie koszar przy ulicy Grunwaldzkiej. Ostatecznie uroczyste odsłonięcie pomnika nastąpiło 22 października 1927 roku przy ulicy Ludgardy w Poznaniu. Pomnik wykonał artysta rzeźbiarz Mieczysław Lubelski, a otoczenie zaprojektował architekt inż. Adam Ballenstaedt. Jest on uważany za jeden z najpiękniejszych pomników wojskowych w Polsce. W nawiązaniu do św. Jerzego przedstawia ułana na wspiętym koniu, przebijającego lancą smoka. Niemcy zniszczyli go podczas II wojny światowej. Odtworzony został wg pierwowzoru i odsłonięty ponownie dopiero w 1982 roku, ponieważ wcześniej władze Polski Ludowej nie wyraziły na to zgody. W Narodowe Święto Niepodległości 11 Listopada 2000 roku oddano przywrócone otoczenie pomnika.

W kampanii wrześniowej 1939 roku pułkiem, liczącym prawie tysiąc ułanów i 850 koni, dowodził ppłk Tadeusz Mikke. Oddział osłaniał mobilizację wojsk na przedpolu Warty w rejonie Mosiny, Śremu i Nowego Miasta, a następnie pomaszerował w kierunku wschodnim. Ułani brali udział w największej bitwie "polskiego września" - bitwie nad Bzurą, tocząc boje o miejscowości Sobota, Walewice, Bielawy, Zbrożkową Wolę, Brochów, Sieraków oraz Laski. 15. Pułk Ułanów Poznańskich walczył w składzie Wielkopolskiej Brygady Kawalerii (dowodzonej przez generała Romana Abrahama), która z kolei wchodziła w skład Armii "Poznań" (dowodzonej przez generała Tadeusza Kutrzebę). Dnia 12 września pod Ziewanicami poległ ppłk Tadeusz Mikke. Dowództwo pułku objął mjr Kazimierz Chłapowski. Tocząc boje z wojskami niemieckimi ułani przedarli się do Warszawy i bronili stolicy Polski aż do kapitulacji 28 września 1939 roku.

15. Pułk Ułanów Poznańskich odrodził się w ramach Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie. Nazwę pułku nosił od 1 grudnia 1943 roku zmotoryzowany oddział rozpoznawczy, wyposażony w samochody pancerne i transportery opancerzone. Mimo, że w pułku nie było koni, żołnierze nawiązywali wprost do tradycji Ułanów Poznańskich (barwy, odznaka). Pułkiem, od kwietnia 1942 roku aż do tragicznej śmierci 23 października 1944 roku we Włoszech, dowodził były oficer "starego" 15. Pułku Ułanów Poznańskich rotmistrz (później major, a w chwili śmierci podpułkownik) Zbigniew Kiedacz. Piętnastacy wstawili się zwłaszcza podczas bitwy o Monte Cassino w maju 1944 roku oraz w bitwie o Ankonę. Kolejnym dowódcą pułku był ppłk Adam Bieliński, który jako ostatni ułan poznański został zdemobilizowany w Wielkiej Brytanii we wrześniu 1948 roku.

Za walki w końcowej fazie II wojny światowej pułkowi nadano prawo do umieszczania na biało-czerwonych wstęgach sztandaru specjalnego napisu: "Wyróżniony za niezwykle męstwo za kampanię we Włoszech 1944-1945". Najwyższe odznaczenie bojowe w pułku, Order Wojenny Virtuti Militari IV klasy nadano poległemu w 1944 roku ppłk Zbigniewowi Kiedaczowi.

II. Tradycje pułkowe

Piękne tradycje 15. Pułku Ułanów Poznańskich przypomina eksponowany w Wielkopolskim Muzeum Wojskowym na Starym Rynku sztandar pułku. Częściowo zniszczony podczas II wojny światowej został zrekonstruowany w 1967 roku. Corocznie od kwietnia 1986 roku w Poznaniu obchodzone jest Święto 15. Pułku jako „Dni Ułana”. W 1991 roku powstało Towarzystwo Byłych Żołnierzy i Przyjaciół 15. Pułku Ułanów Poznańskich, którego głównym celem jest pielęgnowanie i przekazywanie młodym pokoleniom tradycji Ułanów Poznańskich.

W dniu 10 listopada 1993 roku imię pułku nadano Szkole Podstawowej nr 77 w Poznaniu. Od roku 2002 szkoła posiada proporzec (nawiązujący do tradycji kawaleryjskich) w barwach pułkowych. W roku 2017 imię 15. Pułku Ułanów Poznańskich oraz proporzec otrzymała także Szkoła Podstawowa w Krośnie koło Mosiny.

Od maja 2006 roku w Wędrzynie niedaleko Międzyrzecza stacjonuje 15. Batalion Ułanów Poznańskich będący spadkobiercą tradycji istniejącej w Wędrzynie niedaleko Sulęcina w latach 1996 - 2006 15. Wielkopolskiej Brygady Kawalerii Pancerniej im. gen. broni Władysława Andersa.

Batalion należy do 17. Wielkopolskiej Brygady Zmechanizowanej im. gen. broni Józefa Dowbor Muśnickiego. Od kwietnia 2013 roku żołnierzom batalionu nadawana jest odznaka pamiątkowa Ułanów Poznańskich, a w maju 2014 roku na Placu Wolności w Poznaniu 15. Batalion Ułanów Poznańskich otrzymał sztandar będący kopią historycznego sztandaru pułku. Innym znakiem nawiązującym do historii jest noszona na rękawach mundurów oznaka rozpoznawcza przedstawiająca czarną panterę na żółtym tle. Ułani Poznańscy nałożyli ją po raz pierwszy w czasie II wojny światowej, a ponownie w 1996 roku. Żołnierze batalionu noszą dziś, tak jak ich poprzednicy walczący we Włoszech, proporczyki w barwach pułkowych nałożone na czarne berety.